

REPUBLIKA SLOVENIJA
DRŽAVNI SVET

Številka: 065-01-5/2025/48
Ljubljana, 17. 9. 2025

Državni svet Republike Slovenije je na 31. seji 17. 9. 2025, na podlagi druge alineje prvega odstavka 97. člena Ustave Republike Slovenije (Uradni list RS, št. 33/91-I, 42/97, 66/00, 24/03, 69/04, 68/06, 47/13, 75/16 in 92/21), sprejel naslednji

S K L E P:

Državni svet Republike Slovenije se je seznanil z zaključki posveta Vetrna energija, prostor in okolje – čas za razmislek ter na podlagi prvega in drugega odstavka 97. člena Poslovnika Državnega sveta poziva Vlado Republike Slovenije, da zaključke prouči in se do njih opredeli v roku 30 dni.

* * *

Zaključki posveta se glasijo:

»Komisija Državnega sveta za lokalno samoupravo in regionalni razvoj je 2. junija 2025 organizirala posvet **»Vetrna energija, prostor in okolje – čas za razmislek»**.

I. NAMEN POSVETA

Cilj energetske in podnebne politike je podnebna nevtralnost do 2050 z izboljšanjem energetske učinkovitosti in zmanjšanjem odvisnosti od fosilnih goriv. Z namenom trajnostnega in vzdržnega razvoja, razogljičenja proizvodnje električne energije in zagotavljanja energetske neodvisnosti se pospešeno uvajajo tehnologije obnovljivih virov energije, predvsem sonca in vetra. Te so v veliki meri odvisne od dnevnih in sezonskih ciklov ter trenutnega vremena, kar pa ne prispeva k stabilizaciji elektroenergetskega sistema in vnaša še več variabilnosti ter zahteva več podpore v obliki povezav in shranjevalnikov.

V Sloveniji je potencial vetrne energije za proizvodnjo električne energije omejen in bistveno manjši, kot to velja za druge članice EU. Vetrne elektrarne na morju niso izvedljive, na kopnem pa je le malo lokacij s potencialno ustrezno hitrostjo vetra, ki bi izpolnjevale okoljske in družbene standarde. Številni državni prostorski načrti za velike vetrne elektrarne, ki so v različnih razvojnih fazah, in prva Uredba o državnem prostorskem načrtu za vetrno elektrarno Ojstrica, sprejeta novembra 2024, povzročajo zaskrbljenost in nezadovoljstvo v lokalnih skupnostih, ki bi jih neposredno prizadeli negativni vplivi vetrne industrije. Nastajajo civilne iniciative, ki se zavzemajo za bolj uravnotežen, z dokazi podprt ter okoljsko, družbeno in gospodarsko odgovoren pristop k energetski, prostorski in okoljski politiki. Zahtevajo preglednost upravnih postopkov in sprejemanja odločitev, povečuje pa se tudi skepticizem glede dolgoročnih gospodarskih učinkov subvencioniranja proizvodnje in delovanja vetrnih elektrarn.

Na podlagi pobude Združenja civilnih iniciativ za Slovenijo brez vetrnih elektrarn se je Komisija za lokalno samoupravo in regionalni razvoj odločila organizirati posvet, da bi

soočili različne poglede na izzive umeščanja vetrnih elektrarn v slovenski prostor ter spodbudili premislek med vsemi relevantnimi deležniki o tem, ali Slovenija potrebuje vetrne elektrarne za doseganje ciljev energetskega prehoda in podnebne nevtralnosti in ali je obstoječa zakonodaja, ki javni interes za pridobivanje električne energije postavlja pred varstvom narave, ustrezna in uravnotežena.

* * *

Predstavniki investorjev – Dravske elektrarne Maribor, d. o. o., in AAE Gamit, d. o. o., – so odpovedali sodelovanje na posvetu, saj so na podlagi seznama predvidenih razpravljalcev ocenili, da posvet ne omogoča strokovno uravnotežene in vsebinsko celovite predstavitve različnih stališč.

* * *

Posvet sta povezovala državni svetnik in vodja Interesne skupine lokalnih interesov Milan Ozimič in predstavnica Združenja civilnih iniciativ za Slovenijo brez vetrnih elektrarn Felicita Medved.

II. UVODNI NAGOVORI

Uvodoma je udeležence nagovoril predsednik Državnega sveta **Marko LOTRIČ**, ki je poudaril, da se Slovenija nahaja pred pomembnim izzivom energetskega prehoda z vizijo doseči podnebno nevtralnost do leta 2050. Ob tem je izpostavil pomen obnovljivih virov energije, pri čemer vetrna energija sicer ne bo prevladujoča, a ima strateško vlogo v širšem elektroenergetskem sistemu. Zaradi omejenega vetrnega potenciala v Sloveniji je po njegovem mnenju ključen preišljen pristop k umeščanju vetrnih elektrarn, ki mora temeljiti na naravnih omejitvah in družbeni sprejemljivosti. Opozoril je, da številni projekti naletijo na upravičene pomisleke lokalnih skupnosti, ki želijo biti enakopraven sogovornik v postopkih. Kot primer dobre prakse vključujočega pristopa je predstavil avstrijsko Gradiščansko, kjer so s sodelovanjem prebivalcev, pravično delitvijo ekonomskih koristi in transparentnim komuniciranjem dosegli visoko stopnjo podpore projektom vetrnih elektrarn. Ob koncu je opozoril na pomanjkljivosti nacionalne prostorske zakonodaje, ki ne zagotavlja jasnih usmeritev za umeščanje vetrnih elektrarn, ter izpostavil odsotnost državnega akcijskega programa z določenimi prednostnimi območji za njihovo postavitev. Ob tem je poudaril, da morata načrtovanje in razvoj tovrstnih projektov, ki imajo tudi gospodarski potencial, temeljiti na odprtem, strokovnem in vključujočem dialogu.

Državni sekretar na Ministrstvu za naravne vire in prostor (MNVP) **mag. Miran GAJŠEK** je v uvodnem nagovoru izpostavil, da sta za uspešno umeščanje infrastrukturnih objektov – vključno z vetrnimi elektrarnami – v prostor ključna jasna politična odločitev ter strokovno in transparentno sodelovanje vseh ključnih deležnikov. Postopek umeščanja, ki se začne s pobudo investitorja in se zaključi s sklepom Vlade, si želijo skrajšati, vendar ne na račun preglednosti, strokovnosti ali vloge kateregakoli resorja – še posebej ne na račun tistih, ki so ključni z vidika varstva okolja. Opozoril je, da je za Slovenijo značilna razpršena poselitev, kar pri umeščanju vetrnih elektrarn in drugih objektov za pridobivanje energije iz obnovljivih virov (OVE) predstavlja poseben izziv. Na MNVP postopke umeščanja v prostor vodijo v skladu z zakonodajo in na podlagi strokovnih argumentov. Redno potekajo koordinacije in sestanki projektnih skupin na ravni državnih sekretarjev, investorjev in vseh pristojnih sektorjev. Pojasnil je, da so trenutno aktivni postopki državnega prostorskega načrtovanja za vetrne elektrarne: Rogatec, Paški Kozjak, Dolenja vas (Divača), Griže–Veliko Polje (Sežana) in Ilirska

Bistrica, medtem ko so postopki za vetrne elektrarne Zajčica, Senožeška brda, Golič, Mislinja, Plešivec in Lasina–Gradišče v mirovanju oziroma manj aktivni. Poudaril je tudi, da bo morala Slovenija – ob upoštevanju zakonskih pogojev – sprejeti jasne odločitve glede umeščanja vetrnih elektrarn, pri čemer se je treba zavedati raznolikih pogledov in interesov, ki so prisotni v javnosti.

Generalni direktor Direktorata za energijo na Ministrstvu za okolje, podnebje in energijo (MOPE) **mag. Hinko ŠOLINC** je izpostavil, da bi bilo v razpravo o vetrnih elektrarnah smiselno vključiti tudi klimatologe, saj imajo OVE ključno vlogo pri blaženju podnebnih sprememb. Globalno segrevanje, ki v Sloveniji poteka hitreje od svetovnega povprečja, predstavlja resno grožnjo biotski raznovrstnosti. Vetrne elektrarne so ob opuščanju fosilnih goriv pomemben vir za zmanjšanje emisij toplogrednih plinov. Po napovedih Mednarodne agencije za energijo bo do leta 2050 kar 70 % svetovne električne energije proizvedene iz sonca in vetra. Gre za nihajoča obnovljiva vira energije, ki se sezonsko dopolnjujeta – veter je močnejši pozimi, sonce poleti. Z njihovo ustrezno kombinacijo in uporabo hranilnikov je mogoče nasloviti sezonske in dnevne razlike v proizvodnji. Električno omrežje se bo moralo temu prilagoditi, pri čemer ima Slovenija prednost, saj je sistemski operater ELES med tehnološko naprednejšimi v EU in svetu.

Na MOPE poudarjajo strateški pomen vseh OVE – poleg vetra in sonca tudi hidroenergije, lesne biomase ter geotermalne energije. Delež vetrne energije v Sloveniji znaša zgolj 0,04 %, kar je bistveno pod evropskim povprečjem (17 %). V kontekstu velikih razlik med državami članicami EU je izpostavil prenovljeno direktivo o spodbujanju uporabe energije iz obnovljivih virov, ki določa, da države članice do 21. 2. 2024, dokler ni dosežena podnebna nevtralnost, zagotovijo, da se v postopku izdaje dovoljenj za načrtovanje, izgradnjo in obratovanje obratov za proizvodnjo energije iz obnovljivih virov domneva, da so v prevladujočem javnem interesu in služijo javnemu zdravju in varnosti pri usklajevanju pravnih interesov v posameznih primerih za namene posameznih določb Direktive o ohranjanju naravnih habitatov ter prosto živečih živalskih in rastlinskih vrst, Direktive o določitvi okvira za ukrepe na področju vodne politike in Direktive o ohranjanju prosto živečih ptic. S tem je omogočeno tehtanje med različnimi javnimi interesi, vključno z okoljskimi, kar prej ni bilo mogoče. Poudaril je, da so postopki umeščanja v prostor, vključno s presojo vplivov na okolje, v Sloveniji jasno določeni in vključujejo možnost sodelovanja vseh deležnikov. Po njegovih besedah v državi obstaja primeren potencial za vetrne elektrarne, ki pa ga je treba izkoristiti premišljeno. Nacionalni energetske in podnebni načrt (NEPN) predvideva do leta 2030 postavitev 30–50 vetrnic, vendar je uresničitev tega cilja negotova. Vlada je v zadnjih letih že uvedla več spodbudnih ukrepov: nadomestila za občine (višja kot v Avstriji), pravni okvir za energetske skupnosti in ureditev dvojne rabe zemljišč. MOPE je sprožil postopek za posodobitev strokovnih podlag s področja OVE in kartiranje območij, kar bo temelj za določitev prednostnih območij, pri čemer pa umeščanje OVE zunaj njih ne bo izključeno. Vpliv vetrnih elektrarn je mogoče z ustreznimi ukrepi omiliti, a je ključno celovito presojanje z upoštevanjem kumulativnih učinkov vseh objektov na določenem območju. Gradnja in obratovanje vetrnih elektrarn mora imeti jasne omejitve, ne pa absolutnih prepovedi. Na MOPE so prepričani, da koristi vetrnih elektrarn ob ustreznem upravljanju bistveno presegajo njihove negativne vplive.

Predstavnica Združenja civilnih iniciativ za Slovenijo brez vetrnih elektrarn **Felicita MEDVED** je opozorila, da številni državno prostorski načrti za velike vetrne elektrarne, ki so v različnih razvojnih fazah, in prva Uredba za vetrno elektrarno Ojstrica, sprejeta novembra 2024, sprožajo zaskrbljenost in nezadovoljstvo, zlasti v lokalnih okoljih, ki so o načrtih pogosto obveščena prepozno in brez možnosti aktivnega sodelovanja. Zato se lokalno prebivalstvo združuje v civilne iniciative, ki zahtevajo uravnotežen, vključujoč in

transparenten pristop k umeščanju vetrnih elektrarn, upoštevajoč okoljske, družbene in gospodarske vidike ter varstvo naravnih virov, zdravja ljudi in ustavnih pravic do pitne vode in zdravega življenjskega okolja. Sedanje okoljske presoje ob manku regulacij in brez državnega akcijskega programa določitve potencialno prednostnih območij za vetrne elektrarne ne zadoščajo za sprejemljivost državno prostorskih načrtov za vetrne elektrarne. Opozarjajo tudi na pomanjkanje dolgoročne energetske strategije in širšega družbenega soglasja. Dodatno jih skrbi pravna ureditev, ki projekte obnovljivih virov – tudi vetrne elektrarne – opredeljuje kot projekte v prevladujočem javnem interesu. Ker so prostorski posegi pogosto nepovratni, so nujni previdnost, dolgoročno načrtovanje in odgovoren odnos do prostora in okolja. Civilne iniciative pozivajo k odprti in vključujoči razpravi o prihodnjem razvoju energetske, prostorske in okoljske politike. Združenje civilnih iniciativ za Slovenijo brez vetrnih elektrarn zahteva ustavitve vseh postopkov in gradnje vetrnih elektrarn v Sloveniji, ne glede na fazo njihovega razvoja. Poleg tega podpira manifest številnih civilnih iniciativ iz Belgije, Francije, Nizozemske, Nemčije, Italije, Švice, Švedske in drugih držav, ki so 4. junija 2025 izvedle shod pred Evropskim parlamentom. Manifest vsebuje pet ključnih zahtev: uvedbo moratorija na vetrne in velike sončne elektrarne na kmetijskih zemljiščih; ukinitve subvencij in zajamčenih cen za investitorje; izvedbo neodvisnih ocen energetskih scenarijev z upoštevanjem družbenih, zdravstvenih in okoljskih vplivov; krepitev demokratičnega okvirja z učinkovitim posvetovanjem z državljanji in spoštovanjem ustavnih in pravnih norm; ter odstranitev pojma prevladujočega javnega interesa za vetrne in sončne elektrarne.

III. UVODNI RAZPRAVLJAVCI

VETRNA ENERGIJA IN PROSTOR

Prof. dr. Rafael MIHALIČ, Fakulteta za elektrotehniko Univerze v Ljubljani, je predstavil tehnične in strateške vidike zanesljive oskrbe Evrope in Slovenije z električno energijo iz obnovljivih virov. Opozoril je, da popolna elektrifikacija z OVE do leta 2050 tehnično ni izvedljiva – niti ob bistveno nižji porabi energije – zaradi omejenih globalnih virov in tehnoloških zmogljivosti. Umeščanje vetrnih elektrarn se v Evropi vse pogosteje ustavlja zaradi nasprotovanja lokalnega prebivalstva, zato je smiselnost njihove širitve v Sloveniji vprašljiva. Obnovljivi viri brez pomožnih ukrepov ne zagotavljajo stabilnosti omrežja, kar povečuje tveganje izpadov, kot so se v preteklosti že zgodili (npr. skorajšnje sesutje evropskega omrežja leta 2019 ali električni mrk aprila 2025 v Španiji). Klasične elektrarne z rotirajočo maso te funkcije opravljajo zanesljivo, medtem ko sončne in vetrne elektrarne zahtevajo drage rešitve, kot so baterije, izravnalni trgi ali tarife za prilagajanje porabe. Čeprav sta veter in sonce brezplačna primarna vira energije, so skupni stroški proizvodnje elektrike visoki. Opozoril je na metodološke razlike med ocenami stroškov: medtem ko se pogosto uporablja kazalnik »Levelized Cost of Electricity«, ki ne zajema vseh stroškov, je za realno oceno nujen celovit pristop »Full Cost of Electricity«, ki vključuje tudi skrite sistemske stroške, ki jih plačujejo končni porabniki. Posledično imajo države z visokim deležem OVE pogosto tudi najvišje cene elektrike. Opozoril je na paradoks negativnih cen elektrike na trgu, ko proizvajalci iz OVE prejemajo fiksne subvencije, kar ustvarja večmilijardne izgube. V Nemčiji v poletnih mesecih operaterji beležijo tudi do dve milijardi evrov izgube mesečno. Tehnično najboljše elektrarne (učinkovite in stabilne) se ne gradijo, ker niso več konkurenčne. Poleg ekonomskih je izpostavil tudi okoljske pomisleke: vpliv vetrnic na netopirje in ptice, težavna razgradnja lopatic, prisotnost strupenih snovi ter vpliv na zdravje in okolje. Razgradnja naprav ostaja nerazrešen in drag okoljski problem. Skeptičen je bil tudi do prepričanja o odločilni vlogi antropogenih emisij pri globalnem segrevanju, saj po njegovem mnenju ta vpliv ni znanstveno dokazljiv v meri, kot se pogosto prikazuje, kar

nakazuje tudi vse večjo previdnost IPCC pri oceni vpliva človeka na podnebje v zadnjih poročilih.

Ana CERK in vodja dr. Rudi VONČINA, Oddelek za okolje na Elektroinštitutu Milan Vidmar, sta predstavila projekt »Res Slovenija«, namenjen podpori uvajanju OVE v Sloveniji in opredelitvi območij za njihov razvoj glede na okoljsko tveganje. Projekt je pomemben za doseganje ciljev NEPN, ki do leta 2030 predvideva 150 MW vetrne energije. V okviru projekta so identificirali območja z nižjim (skupne moči 80 MW) in višjim okoljskim tveganjem. Projekt je potekal v treh fazah: analiza občutljivosti okolja glede na posamezno vrsto tehnološkega posega, s katerim se pridobiva energija iz OVE; ocena proizvodnega potenciala sedmih OVE tehnologij za sončno, vetrno in hidro energijo na podlagi naravnih danosti in prostorskih danosti ter analiza prekrivanja - identifikacija območij z vetrnim potencialom ob upoštevanju okoljskih tveganj. Na podlagi vrednotenja teh območij se je ugotovilo, da v Sloveniji ni območij brez tveganja pomembnega vpliva na varstvene kategorije, nekaj območij je bilo ocenjenih z nižjim tveganjem, večji del Slovenije pa z zelo visokim ali višjim tveganjem. To zahteva previden in usklajen pristop k umeščanju - smiselno je razširiti območja z nižjim tveganjem v večja geografsko zaokrožena območja, ki bodo okoljsko, prostorsko in družbeno sprejemljiva. Projekt temelji na analizi občutljivosti prostora, oceni proizvodnega potenciala sedmih OVE tehnologij za sončno, vetrno in hidro energijo ter analizi prekrivanja identificiranih območij z vetrnim potencialom z okoljskimi tveganji. Izhodišča za umeščanje OVE v prostor so bila oblikovana v sodelovanju z mnenjedajalci. Doslej so se opredelila potencialna območja, nadaljnji korak pa je sprejem tematskega akcijskega programa, ki bo dejansko olajšal proces in vključil celovito presojo vplivov na okolje, kar omogoča formalno vključevanje javnosti kot ključnega deležnika. Izpostavljeno je bilo, da javnost pogosto zagovarja vrednote, ki izvirajo iz močne, pogosto čustvene povezanosti z okoljem, zato je v dialog z javnostjo treba vstopati z razumevanjem, saj gre za občutek pripadnosti in željo po ohranitvi znanega prostora. Uspešnost procesa je odvisna od sodelovanja vseh deležnikov, zaupanja, spoštovanja in skupne odgovornosti. Pozitiven premik predstavljajo regijska povezovanja lokalnih skupnosti, ki krepijo njihovo vlogo pri izvajanju strategij. Ker več postopkov DPN že teče, je nujen občutljiv pristop ter po potrebi dodatna izmenjava mnenj, saj sprejetje DPN pogosto trajno zabetonira prostorsko ureditev.

VETRNA ENERGIJA IN OKOLJE

Dr. Ferdinand DEŽELAK, Slovensko društvo za akustiko, je predstavil vplive vetrnih elektrarn na okolje s poudarkom na hrupu. Opozoril je, da predstava o vetrnih elektrarnah kot zelenem viru energije pogosto spregleda celoten življenjski cikel teh naprav in številne okoljske vplive – od prostorskih posegov in izsekavanja gozdov, vpliva na krajino, biotsko raznovrstnost ter kakovost življenja do razgradnje po koncu delovanja. Za enako količino proizvedene električne energije kot z eno samo jedrsko elektrarno bi v primeru vetrnic potrebovali 500-krat večjo površino (približno 500 km² površine), kar bi imelo resne posledice za okolje in kakovost življenja lokalnega prebivalstva. Med neposrednimi vplivi je izpostavil zmanjšanje vrednosti nepremičnin, hrup, infrazvok, svetlobno utripanje, metanje senc, požarno nevarnost, odpadanje delov rotorjev in ogroženost ptic in netopirjev. Posebej je opozoril na neustrezno Uredbo o mejnih vrednostih kazalcev hrupa v okolju iz leta 2018 (v nadaljevanju: uredba), ki vetrne elektrarne obravnava kot industrijske vire hrupa in ki jo je Ustavno sodišče leta 2022 z odločbo št. U-I-441/18-23 razglasilo za neskladno z Ustavo. Vlada bi morala

protiustavnost odpraviti v roku enega leta, a do danes tega še ni storila. Uredba je sporna tudi s strokovnega vidika, saj predpisane mejne vrednosti (58 dB) bistveno presegajo priporočila Svetovne zdravstvene organizacije (45 dB). Okoljske študije pogosto podcenjujejo vplive in vzbujajo dvome o neodvisnosti, saj jih pogosto naročajo investitorji. Po načelu previdnosti bi morali investitorji dokazati neškodljivost svojih projektov, ne pa to dokazovanje nalagati prebivalcem. Po njegovem mnenju bi bilo, glede na pravno neurejeno stanje in znatne okoljske ter zdravstvene negotovosti, nujno, da država, dokler ne bo sprejeta ustavno skladna Uredba o mejnih vrednostih kazalcev hrupa v okolju, nemudoma uvede moratorij na izdajo vseh dovoljenj in soglasij za postavitev vetrnih elektrarn. Prav tako bi se morali investitorji, če verjamejo v varnost svojih tehnologij, že danes zavezati, da bodo pokrili vso škodo okolju in prizadetim stanovalcem, če se v prihodnosti dokaže, da je vzrok zanjo obratovanje vetrnih elektrarn.

Dr. Sonja JERAM iz Nacionalnega inštituta za javno zdravje (v nadaljevanju: NIJZ) je predstavila vplive vetrnih elektrarn na počutje in zdravje ljudi, pri čemer je poudarila pomen ustrezne presoje vseh vplivov, predvsem varnostnih tveganj in hrupa. Ključno je, da se zagotovi fizična varnost ljudi, kar vključuje določitev minimalne oddaljenosti bivališč od vetrnic. Za celovito oceno vplivov je treba zbrati dovolj zanesljivih informacij, ki zajemajo tako kratkoročne kot dolgoročne učinke. Hrup vetrnih elektrarn ima specifične lastnosti, kot so nihanje intenzitete, nizkofrekvenčni zvok (20 in 250 Hz) in neslišen infrazvok (pod 20 Hz), ki jih slovenska zakonodaja ne upošteva v celoti, zato skladnost z zakonodajo ne zagotavlja nujno ustrezne zaščite prebivalcev. Svetovna zdravstvena organizacija opozarja, da hrup nad 45 dB lahko povzroča vznemirjenost, a ni dovolj podatkov za jasne mejne vrednosti, zlasti za nočni čas. NIJZ je že 2016 in 2020 analiziral znanstvene študije, ki pa se nanašajo na manj zmogljive vetrne elektrarne, medtem ko danes nastajajo močnejše naprave, kar zahteva previdnost. Kot referenco je NIJZ že pred leti predlagal dansko zakonodajo, ki temelji na obsežnih epidemioloških študijah vplivov na zdravje. Ključno je pravočasno, pregledno in odprto vključevanje javnosti v prostorsko načrtovanje, ki presega zgolj zbiranje mnenj, saj je nujna poglobljena razprava o možnih škodljivih vplivih. NIJZ podpira ozaveščanje javnosti o okoljskih dejavnih tveganja za zdravje in počutje in ponuja strokovno pomoč ter predlaga interdisciplinarno razpravo, organizacijo strokovnega posveta z vključitvijo domačih in tujih strokovnjakov, pregled in dopolnitev zakonodaje, še posebej glede specifičnih značilnosti hrupa. Pomembno je okrepiti sodelovanje z lokalnimi skupnostmi in aktivno participacijo prebivalcev pri umeščanju vetrnih elektrarn v prostor.

Dr. Peter KRULJC, Civilna iniciativa za zaščito Parga in Dragarske doline (občina Loški Potok), je opozoril, da slovenska politika in kapital pod pretvezo javnega interesa in zelenega prehoda agresivno spodbujata postavitev vetrnih elektrarn, kar vodi v degradacijo okolja, uničevanje vodnih virov, habitatov in biotske raznovrstnosti, hkrati pa škoduje zdravju ljudi in dobrobiti živali. Po njegovem mnenju je Slovenija geografsko premajhna in naravno preveč občutljiva za take posege, ki neizogibno uničujejo gozdove, hribe, travnike in zavarovana območja, tudi v okviru omrežja Natura 2000. Vetrne elektrarne povzročajo škodljiv nizkofrekvenčni infrazvok (20 Hz), ki se širi daleč naokoli ter povzroča stres, trpljenje in beg prostoživečih živali. Velik del strokovnih ocen o neškodljivosti vetrnih elektrarn je po njegovem mnenju pod vplivom investitorjev. Investicije v vetrne elektrarne temeljijo na državnih subvencijah in povzročajo nepovratno škodo, z nadomestili pa si kapital skuša pridobiti na svojo stran lokalne skupnosti, medtem ko prebivalci trpijo zaradi ogrožanja svojega zdravja, razvrednotenja svojega življenjskega okolja in vrednosti svojih nepremičnin ter tudi represije. Posebej ogrožene so prostoživeče živali, kot so netopirji in ujede, ki trpijo zaradi izgube habitatov, motnje v selitvenih poteh, stresa, bolezni in trkov z vetrnimi lopaticami (elisami).

Umeščanje vetrnih elektrarn v življenjsko okolje prostoživečih živali in njihovih habitatov predstavlja kršitev tako Bernske konvencije kot tudi določb Zakona o zaščiti živali, ki prepoveduje povzročanje trpljenja, bolezni ali smrti živali. Prav tako bi bile oškodovane naravovarstvene organizacije in lovske družine, ki upravljajo z območji divjadi. Vetrni parki bi posegli v njihova upravljavska območja, onemogočili eko turizem ter zmanjšali njihovo sposobnost izvajanja dejavnosti, povezanih z varstvom narave in živali. Po njegovem mnenju gre pri postavitvi vetrnih elektrarn za izključni interes kapitala, ki ogroža ustavne pravice državljanov do zdravja, zdravega življenjskega okolja, vodnih virov in neokrnjene narave.

Tomaž ZORMAN, naravovarstvenik, je opozoril, da vetrne elektrarne ogrožajo naravo, eno ključnih vrednot Slovenije, tako zaradi biotske raznovrstnosti kot kakovosti življenja. Slovenija ima še ohranjene naravne habitate, kar privablja turiste, ustvarja dodano vrednost in omogoča zdrav življenjski prostor. Narava je vir ekosistemskih storitev, kot so čista voda, zrak, zdrava hrana, opraševanje, uravnavanje klime. Njeno uničevanje pomeni izgubo teh storitev, kar vodi v večje okoljske, zdravstvene in ekonomske stroške. Vetrne elektrarne se pogosto postavljajo na dragocena naravna območja, kar jih trajno spreminja v industrijske cone, obljube o sanaciji pa niso izpolnjene. Ko je narava enkrat uničena, poti nazaj ni več. V razvitih državah vetrnih elektrarn ne gradijo več zaradi njihove nizke produktivnosti in škodljivosti za naravo in ljudi. Javni interes je pogosto izgovor kapitala, medtem ko sta civilna družba in stroka preslišani. Presoje vplivov na okolje, ki jih financirajo investitorji, niso neodvisne in podcenjujejo škodo. Dokler bodo te presoje odvisne od financerjev, ne morejo biti strokovno nepristranske. Poleg slovenskega in evropskega pravnega reda nas k varstvu narave ter naravne in kulturne dediščine zavezujejo tudi številne mednarodne in regionalne konvencije (npr. Aarhuška konvencija, Bernska konvencija, Konvencija o biotski raznovrstnosti, itd.). Za Park Škocjanske jame, ki je del svetovne dediščine, vetrne elektrarne niso sprejemljive. Izpostavil je, da primer beloglavega jastreba, ogrožene vrste, kaže, da kako nepremišljeni posegi ogrožajo sobivanje narave in ljudi. Gradnja vetrnih elektrarn pomeni legalizirano uničevanje narave, ali bomo to dopustili, pa je odvisno od naše vesti in spoštovanja zakonodaje.

Dr. Dominika ŠVARC PIPAN, samostojna pravna svetovalka, je predstavila pravne vidike vključevanja javnosti v postopke umeščanja vetrnih elektrarn v prostor. Opozorila je, da so ti postopki izjemno zapleteni in razdrobljeni, zaradi česar se prebivalci pogosto počutijo izključeni in nemočni. Ker je javnost praviloma vključena prepozno, ko so ključne strateške odločitve že sprejete, ostane uporaba pravnih sredstev edina možnost vplivanja, kar pa pogosto privede do dolgotrajnih sodnih sporov in konfliktov. Slovenska zakonodaja (npr. Ustava, Zakon o dostopu do informacij javnega značaja, okoljska in prostorska zakonodaja), evropski predpisi in mednarodne konvencije (npr. Aarhuška konvencija, Espoo konvencija) javnosti zagotavljajo pravico do pravočasnega obveščanja, sodelovanja pri odločanju ter dostopa do učinkovitih pravnih sredstev. Brez zgodnjega, popolnega in celovitega dostopa do informacij ni mogoče zagotoviti ne dejanskega sodelovanja v postopkih ne učinkovite pravne zaščite. Zato postopki, ki teh obveznosti ne spoštujejo, praviloma pred sodišči ne vzdržijo. Že napake pri obveščanju javnosti lahko vodijo v zadržanje ali celo ustavitev projektov. Pogosto se dogaja, da javnost sodeluje šele pri že izoblikovanih projektih, ne pa v fazi strateških odločitev in preverjanja alternativnih rešitev, kar zmanjšuje zaupanje v pravno državo in povečuje tveganja za sodne zaplete. Država bi morala bistveno izboljšati pogoje za zgodnje, učinkovito in informirano vključevanje javnosti. Slovenija še vedno nima vzpostavljenega jasnega in z Ustavo skladnega pravnega okvira za umeščanje vetrnih elektrarn v prostor. Vlada doslej še ni sprejela akcijskega programa, ki bi določil prednostna območja za umeščanje teh objektov, niso določeni minimalni odmiki vetrnih elektrarn od

naselij, nerešena ostajajo tudi vprašanja nizkofrekvenčnega in infrazvoka. Poleg tega je Uredba o mejnih vrednostih kazalcev hrupa v okolju v neskladju z Ustavo. Civilna družba in lokalne skupnosti ob tem opozarjajo na številne ovire pri dostopu do informacij javnega značaja, kar pomeni, da je že osnovna pravica do okoljskega informiranja pogosto kršena ali vsaj otežena. Nujno je vzpostaviti celovit in ustavno skladen pravni okvir, ki bo določil mejne vrednosti hrupa, minimalne odmike vetrnic od naselij ter prednostna območja umeščanja (z najmanjšimi vplivi in največjo družbeno sprejemljivostjo), pri čemer mora biti javnost vključena zgodaj in z vsemi informacijami. Država mora zagotoviti brezplačno pravno pomoč civilnim iniciativam in nevladnim organizacijam, ki delujejo v javnem interesu, saj jim je dolžna omogočiti enakovredno in učinkovito sodelovanje. Le tako bodo postopki zakoniti, pregledni in družbeno sprejemljivi.

Dr. Jože PODGORŠEK, predsednik Kmetijsko gozdarske zbornice Slovenije (KGZS), je opozoril, da ima Slovenija približno 2 milijona ha površine, od tega 1,2 milijona ha gozdov in le okoli 485.000 ha kmetijskih zemljišč, kar predstavlja le četrtno celotne površine. Na prebivalca imamo le okoli 800 m² njiv, kar ni dovolj za prehransko varnost in suverenost. Čeprav smo pri nekaterih kmetijskih proizvodih (mleko, govedina) še razmeroma samooskrbni, smo pri zelenjavi, sadju, žitih in prašičereji pod pragom samooskrbe, kar nas dela ranljive. To se je pokazalo med pandemijo covid-19 in vojno v Ukrajini, ko so začele razpadati verige evropske solidarnosti. Ob energetskega prehodu, ki vključuje tudi umeščanje vetrnih in sončnih elektrarn na kmetijska in gozdna zemljišča, je nujno tehtati vpliv na prehransko varnost. Obnovljivi viri da, vendar ne na račun kmetijstva in narave. Prehranske varnosti in suverenosti ni mogoče zagotavljati šele v času krize, temveč vnaprej, saj pridelki potrebujejo čas za rast in zorenje. Kmetijska zemljišča je treba varovati, da bodo tudi v kriznih razmerah ostala zanesljiva osnova prehranske preskrbe. Vetrne elektrarne so še posebej prostorsko zahtevne, saj zahtevajo tudi gradnjo dostopnih cest na območju neokrnjene narave, pogosto na plazovitih ali varovanih območjih. Pri fotovoltaiki, zlasti agrofotovoltaiki, obstajajo pomisleki glede dolgoročne vzdržnosti. Predlog zakona o kmetijskih zemljiščih odpira možnost umeščanja fotovoltaike na degradirana oz. manj kakovostna kmetijska zemljišča, na katerih je še vedno mogoča pridelava hrane. Pri agrofotovoltaiki pa gre za umeščanje tudi na bolj kakovostnejša kmetijska zemljišča (z boniteto do 35), kar lahko ogrozi prehransko varnost. Primernih naj bi bilo okoli 130.000 ha površin, kar predstavlja več kot četrtno vseh trenutno uporabljenih kmetijskih zemljišč. KGZS podpira umeščanje energetskih objektov na degradirana zemljišča, vendar hkrati poudarja, da je prehranska varnost pomembnejša od javne koristi, ki jo predstavlja energetska samooskrba. Vsak poseg v prostor – zlasti na kmetijska zemljišča – zahteva odprt in vključujoč dialog z vsemi deležniki, ki upošteva vse vidike: energetske potrebe, varstvo narave in predvsem dolgoročno prehransko varnost.

PREDSTAVITVE PRIMEROV NAČRTOVANIH VETRNH ELEKTRARN

Dr. Gregor KOVAČIČ, župan občine Ilirska Bistrica, je predstavil negativen odziv občanov in občine na načrtovanih devet vetrnih elektrarn do višine 250 metrov in 7 MW moči. Občinski svet Občine Ilirska Bistrica je sprejel zavezujoč sklep proti pobudi za DPN za polje vetrnih elektrarn Ilirska Bistrica. Projekt je predviden v območju Nature 2000 (tako v posebnem varstvenem območju Snežnik–Pivka kot tudi v posebnem ohranitvenem območju Snežnik–Javorniki) ter UNESCO biosfernem območju Škocjanskih jam, kar ogroža naravo in biotsko raznovrstnost. Vetrne elektrarne naj bi stale na vodovarstvenem območju kraškega izvira Bistrica in manjšega kraškega izvira, ki skupaj oskrbujeta več kot 10.500 prebivalcev z vodo, pri čemer pa še ni vzpostavljen pravni režim varovanja teh virov. Hidrogeološke raziskave so jasno pokazale resno

tveganje za vodne vire. Prav tako ni zagotovljena zaščita pred posledicami nizkofrekvenčnega hrupa na zdravje ljudi. Dodatno občino skrbi vizualna degradacija pokrajine, saj bi vetrnice trajno spremenile kulturno in naravno krajino, industrializirale naravno okolje ter ogrozile trajnostni turizem, znižale vrednost nepremičnin, ogrozile poselitev podeželja in ogrozile dolgoročno razvojno vizijo občine. Na občini se zavedajo pomena prehoda na obnovljive vire, vendar ne na račun narave, zdravja in življenjskega prostora ljudi. Slovenija ima z ohranjeno naravo, pitno vodo, bogastvom lesa in razpršeno poselitvijo pomembno razvojno priložnost, zato naj se objekti za izrabo OVE (npr. vetrne elektrarne) umeščajo predvsem v degradirana območja in v območja obstoječe infrastrukture. Zahteval je moratorij na postavitve velikih energetskega objektov v prostor do vzpostavitve ustreznega pravnega okvira za zaščito narave, zdravja ljudi in varstva kulturne krajine. Poudaril je, da občina ne nasprotuje izrabi vetra kot vira energije, temveč umeščanju na neprimernih lokacijah. Javni interes ne sme biti podrejen interesu kapitala. Slovenija bi lahko ubrala inovativno razvojno pot, pri čemer bi ohranila naravo in kulturno krajino kot svojo razvojno prednost ter hkrati prispevala k evropskim podnebnim ciljem in ciljem ohranitve narave, medtem ko naj države z večjim vetrnim potencialom gradijo vetrne elektrarne.

Dr. Ivan ŽAGAR, župan občine Slovenska Bistrica, je opozoril na zlorabo prostorskih določil, ki so sprva potencialno dopuščale umeščanje vetrnih elektrarn le na določenih degradiranih območjih. Investitor je na zaščitenem območju Pohorja, ki je del Nature 2000, pomemben vodni vir in hrbtenica razvoja turizma, najprej predlagal vetrni park z močjo okoli 150 MW, kar je naletelo na odločno nasprotovanje občine, treh krajevnih skupnosti in civilne družbe. V nadaljevanju je skušal projekt prilagoditi z drobljenjem investicije na več manjših vetrnih polj pod mejo, ki bi zahtevala pripravo DPN, kar pomeni izigravanje sistema. Ko občina ni izdala soglasja za izgradnjo pripadajoče infrastrukture (kablovodov), je bil celo sprožen razlastitveni postopek nad občinskim zemljiščem, kar je povsem nesprejemljivo. Občina je na tem območju v vmesnem času ustanovila tudi regijski park, vendar so predvidene lokacije vetrnic hitro premaknili tik ob njegov rob. Takšne prakse resno spodkopavajo zaupanje javnosti v sistem, posledice pa so dolgoročne in težko popravljive. Ta primer dokazuje, da umeščanja tovrstnih objektov ni mogoče načrtovati brez jasnih izhodišč, vnaprej določenih kriterijev in vključevanja prebivalcev. Dokler niso določena območja, kjer je umeščanje vetrnih elektrarn prostorsko in družbeno sprejemljivo, ter dokler pri tem ni zagotovljeno soglasje prizadetega lokalnega prebivalstva, takšni procesi niso sprejemljivi. Ni dovolj, da se lokalno skupnost zgolj obvesti o projektu, treba se je pogovoriti s prebivalci, jih vključiti in upoštevati njihovo voljo. Zaskrbljujoč je tudi podatek, da je vetrna elektrarna Lasina–Gradišče na Pohorju v mirovanju, saj so bili na občini prepričani, da je projekt ustavljen. Takšna netransparentnost in pomanjkanje informacij dodatno krepi občutek negotovosti in nezaupanja. Uspešen zelen prehod zahteva zaupanje in vključevanje lokalnih skupnosti.

Anton PREKSAVEC, župan občine Dravograd, je izpostavil zaskrbljenost zaradi načrtovane gradnje vetrne elektrarne Ojstrica, ki leži na hidrogeološko ranljivem območju znotraj vodovarstvenega sistema »Vodooskrba v porečju Drave«, ki oskrbuje s pitno vodo več tisoč prebivalcev občine Dravograd in sosednjih občin. Iz strokovnih mnenj (npr. Geološki zavod Slovenije, Biotehniška fakulteta, certificirani geologi) izhaja, da projekt predstavlja tveganje za trajne spremembe pretoka podzemnih voda ter onesnaženja ali uničenja vodnih virov, kar bi ogrozilo javni vodovodni sistem. Poudaril je, da občina ni proti OVE ter se zavezuje k odgovornemu ravnanju v okviru zelenega prehoda. Na njenem območju deluje hidroelektrarna Dravograd, nedavno so pridobili tudi investitorja za postavitve sončne elektrarne na nekdanji komunalni deponiji (degradiranem območju brez vplivov na zdravje ljudi ali naravo), ki bo proizvajala

energijo za zadostitev energetskih potreb za vsaj 180 gospodinjstev. Opozoril je, zakaj dovoljevati projekte, ki ogrožajo pitno vodo, če obstajajo varnejše lokacije. Projektu Ojstrica enotno nasprotujejo občani, občinski svet, civilna družba in strokovna javnost, občina pa je tudi vložila zahtevo za presojo ustavnosti Uredbe o državnem prostorskem načrtu za vetrno elektrarno Ojstrica zaradi ogrožanja ustavne pravice do pitne vode (70.a člen Ustave) in zdravja ljudi. Električna energija je pomembna, vendar jo je mogoče zagotavljati na različne načine, medtem ko pitne vode ni mogoče nadomestiti, ko je onesnažena ali izgubljena, zato je treba zavrniti projekte, ki ogrožajo pitno vodo in zdravje ljudi.

Tea LUBEJ, Civilna iniciativa NE vetrnim elektrarnam na Ojstrici, je predstavila ključne razloge proti umeščanju vetrnih elektrarn na tem območju. Opozorila je, da je bil postopek sprejemanja DPN za vetrno elektrarno Ojstrica poln nepravilnosti in sistematičnega izključevanja javnosti. Opozorila lokalnega prebivalstva in civilne iniciative, da se vetrnice umeščajo na vodovarstvena območja, v bližino domov in na plazovita pobočja, so bila prezrta. Medtem ko na avstrijski strani velja minimalna razdalja 1500 metrov od zazidljivih parcel, so v Sloveniji vetrnice načrtovane le 475 metrov od bivališč. Kljub večletnim prizadevanjem so bile njihove pripombe zavrnjene kot nepomembne ali neutemeljene. Opozorila je, da je bila javna razgrnitev slabo pripravljena – z nejasno grafično dokumentacijo, napačnimi podatki, zastarelimi študijami. Ena od njihovih pripomb se je nanašala na vidno izpostavljenost vetrnic, pri čemer je bil vpliv označen kot nebistven, saj naj bi motil le občasne uporabnike planinske poti. Pri tem pa so bili popolnoma spregledani prebivalci, ki na tem območju dejansko živijo. Kasneje jim je bilo zagotovljeno, da bodo lahko sodelovali v okviru celovite presoje vplivov na okolje (CPVO), vendar je bila ta objavljena netransparentno, brez obveščanja javnosti in lokalnih organov – zanj so izvedeli po naključju. Še posebej problematično je, da je bila uredba o DPN Ojstrica sprejeta in objavljena še pred odločitvijo o njihovi pritožbi na odločbo o okoljski sprejemljivosti. Prav tako je napačna trditev, da je Ministrstvo za zdravje upoštevalo stališče NIJZ, saj je mnenje NIJZ negativno. Takoj po objavi DPN je investitor vložil zahtevo za predhodni postopek, da bi se izognil presoji vplivov na okolje (PVO), čeprav so se načrtovane vetrnice povečale tako v višino kot po moči. To kaže na zavestno izogibanje postopkom, ki bi omogočili učinkovito sodelovanje javnosti. Civilna iniciativa je v nekaj dneh zbrala več kot 500 podpisov za vstop v postopek, vendar se je državni investitor celo pritožil zoper njihovo udeležbo. Šele v tem postopku je ministrstvo prvič zavrnilo stališče investitorja, potem ko mu je dotlej v vsem sledilo. Po oceni civilne iniciative to potrjuje, da postopki ne služijo dejanski presoji vplivov, temveč zgolj formalnemu »odkljukavanju« obveznosti. Krajan, ki bodo z vplivi vetrnic dejansko soočeni, niso bili priznani kot legitimni sogovorniki, temveč odrinjeni na rob kot »nestrokovni kričači«. Takšen odnos pomeni izigravanje sodelovanja, ne vključevanja. Zato civilna iniciativa poziva k jasnim mejam dopustnega ravnanja investitorjev in k spoštovanju pravice ljudi do zdravega življenjskega okolja. Postopki morajo temeljiti na strokovnosti, verodostojnih podatkih in vključevanju javnosti – ne na ignoriranju ljudi, ki živijo na izpostavljenem področju. Poudarila je, da bodo kot skupnost vztrajali pri svojih zahtevah – ne zato, da bi ovirali zeleni prehod, temveč zato, da bo ta pravičen, odgovoren in skladen s pravico do zdravega življenjskega okolja.

IV. RAZPRAVA

Tomaž OGRIN, Alpe Adria Green, je opozoril, da so prebivalci na območjih umeščanja vetrnih elektrarn v brezpravnem položaju, saj v Sloveniji še vedno nimamo predpisa o mejnih vrednostih hrupa vetrnih elektrarn in o njihovi minimalni oddaljenosti od naselij. Skliceval se je na znanstvene študije, ki dokazujejo škodljive vplive hrupa vetrnih elektrarn – med drugim študijo dr. Kellyja iz 1980-ih, ki je zabeležila pritožbe prebivalcev

tudi na razdalji treh kilometrov, in delo zdravnice dr. Pierpont (2009), ki je dokumentirala zdravstvene posledice pri družinah v bližini vetrnic. Akustika Kamperman in James sta za hribovita območja predlagala minimalno oddaljenost vetrnic od naselij 3,2 km, Alpe Adria Green pa na območju Slovenije celo 5 kilometrov. Izpostavil je potrebo po kritični razpravi o vlogi ogljikovega dioksida (CO₂) v podnebni politiki. Po njegovih navedbah človeški delež predstavlja le okoli 0,002 % celotne količine CO₂ v ozračju. Predlagal je izvedbo strokovne razprave, vključno z vprašanjem izstopa Slovenije iz Pariškega sporazuma, saj naj bi bili sedanji ukrepi nesorazmerni in znanstveno neutemeljeni. Poudaril je, da so vse dosedanje presoje vplivov na okolje neveljavne, ker nimamo ustreznih pravnih predpisov o mejnih vrednostih hrupa in minimalni oddaljenosti vetrnih elektrarn od bivališč. Takšne presoje vplivov na okolje ne morejo zagotavljati varstva zdravja ljudi in ne morejo biti zakonita podlaga za prostorsko načrtovanje. Predlagal je sprejem obeh ključnih predpisov ter uvedbo moratorija na vse postopke umeščanja vetrnic, dokler ti pogoji ne bodo izpolnjeni. Umeščanje vetrnic 500–600 metrov od slovenskih domov pomeni po njegovem mnenju kaznivo dejanje, saj poteka kljub jasnim strokovnim opozorilom stroke in nasprotovanju prebivalcev.

Tatjana FEŠER, kmetica, Kalše blizu Šmartnega na Pohorju, občina Slovenska Bistrica, je predstavila primer, kjer investitor kljub nasprotovanju krajanov in negativnim mnenjem pristojnih institucij vztraja pri postavitvi vetrne elektrarne le 150 metrov od prvih hiš na območju z 52 prebivalci. Po njenih besedah ni zakonsko določenih minimalnih razdalj do naselij ali mejnih vrednosti hrupa – obstajajo le nezavezujoče smernice. Vaščani želijo preprečiti postavitve elektrarne, ki bi neposredno ogrozila kakovost bivanja, zdravje in turistično dejavnost v kraju – v pravne postopke so doslej vložili že več kot 15.000 evrov, investitor pa se kljub zavrnitvam še naprej pritožuje. Opozorila je na absurdnost, da lahko zasebnik načrtuje vetrnico na kmetijskem zemljišču mimo prostorskih pogojev, medtem ko kmetije za osnovna dovoljenja čakajo leta. Napovedala je nadaljnji pravni boj – tudi na evropski ravni, če bo treba.

Diego LOREDAN, koordinator Združenja civilnih iniciativ ZA Slovenijo brez vetrnih elektrarn, je opozoril, da kakovost življenja prebivalcev, okolje in krajine vse pogosteje trpijo zaradi nepremišljenega umeščanja velikih vetrnih elektrarn. Obsežni vetrni projekti se načrtujejo v bližini naravnih parkov, gozdov, gorskih grebenov in poseljenih območij. Čeprav civilne iniciative načelno podpirajo prehod na OVE, pa nasprotujejo umeščanju vetrnih elektrarn brez celovite presoje vplivov na prostor, okolje in zdravje ljudi. Analiza projekta Res Slovenija (julij 2023) je pokazala, da se območja z ustreznim vetrnim potencialom v veliki meri prekrivajo z območji visokega tveganja (varovana območja, naselja in druge občutljive lokacije), kar dodatno omejuje možnosti za okoljsko in družbeno sprejemljivo postavitve. Na srečanju v Zrečah 16. 5. 2025 so civilne iniciative sprejele sklepe, s katerimi zahtevajo takojšnji moratorij na vse postopke umeščanja vetrnih elektrarn, zavračajo razglasitev javnega interesa, ki koristi predvsem investitorjem in ne skupnosti kot celoti, vztrajajo pri obveznem vključevanju lokalnih skupnosti v vse faze odločanja. Zavzemajo se za razvoj trajnostnih rešitev, ki ne ogrožajo zdravja ljudi, narave in virov pitne vode, za jasne in merljive predpise glede hrupa, infrazvoka in varnostnih razdalj. Slovenija po njihovem ne sme postati poligon za investicijske eksperimente, temveč mora slediti odgovornemu razvoju, ki temelji na dialogu, strokovnosti in spoštovanju prostora. Ob tem pa ostaja ključno vprašanje: kako je lahko pravica do gospodarske pobude postavljena nad posameznikovo pravico do zdravja?

Marjan MATETA, krajevna skupnost Vrabče, je opozoril, da so strokovne predstavitve v postopkih priprave DPN popolnoma v rokah investitorjev in ministrstev, medtem ko javnost ostane pasivna poslušalka brez možnosti za enakovredno sodelovanje. Prav

zato so se oblikovale številne civilne iniciative, ki niso delo posameznih "zdraharjev", temveč organiziran odziv na izključevanje iz procesov odločanja. Opozoril je, da bo 4. junija pred Evropskim parlamentom shod civilnih iniciativ iz več evropskih držav, ki bodo predstavile pet ključnih zahtev. Opozarjajo, da ne gre zgolj za poslovne ideje investitorjev, temveč za sistem, ki temelji na subvencijah in prenosu stroškov na prebivalstvo brez ustreznih družbenih koristi. V zvezi s trajnostno energetiko je opozoril, da podatki kažejo, da imajo države z več kot 40 % deležem OVE (pretežno sonce in veter) v povprečju 10,7 % višje cene elektrike kot druge evropske države, kar postavlja pod vprašaj ekonomsko upravičenost teh virov. Izpostavil je opozorilo direktorja ELES, da bi bilo za 100-odstotni prehod na OVE potrebnih okoli 20.000 MW novih kapacitet, kar bi zahtevalo ogromno investicij, naravnih virov in prostora – kljub temu, da lahko s strehami brez degradacije prostora že zdaj dosežemo vsaj 3.250 MW, kar je energetsko in okoljsko veliko bolj smiselno. Vetrna energija je za Slovenijo neprimerna – ne le zaradi prostorskih omejitev, temveč tudi zato, ker imamo izjemno malo območij (le 0,45 % površine), kjer bi bile vetrne elektrarne sprejemljive brez večjih negativnih vplivov. Opozoril je na trend, da naj bi se velike sončne in vetrne elektrarne priklapljale neposredno na prenosno omrežje, kar omogoča izvoz – slovenski prostor bi postal le še vir za tuje trge brez ustrezne kompenzacije za prebivalce.

Iztok VRŠČAJ, Civilna iniciativa proti vetrnim elektrarnam Rogatec–Žetale, Lovska družina Rogatec, Celjsko gozdarsko društvo, je opozoril, da civilnim iniciativam in prizadetim prebivalcem pogosto očitajo, da so amaterji in govorijo brez podlage, vendar njihova stališča temeljijo na dejstvih. Največji zeleni obnovljivi vir v Sloveniji so gozdovi – zakaj bi jih trajno uničili v imenu zelenega prehoda? Slovenija je bila leta 2016 razglašena za prvo zeleno turistično destinacijo na svetu, že leta 2007 pa je Državni zbor sprejel Resolucijo o nacionalnem gozdnem programu, ki potrjuje izjemen pomen slovenskih gozdov za okolje, zdravje, biodiverzitetu in kakovost življenja. Gozdovi so eden ključnih ekosistemov, ki prispevajo k ravnotežju med človekom in naravo, zato jih mora država varovati z vso resnostjo. Vetrne elektrarne prinašajo nepovratne prostorske in okoljske posege. Slovenija ima v zavetju Alp zelo skromen vetrni potencial – po atlasih vetra je med najslabšimi državami EU. Meritve kažejo, da bi vetrnice na območju Rogatca večino časa stale, hkrati pa bi bile postavljene v izjemno občutljivem naravnem okolju. Spraševal se je, ali smo v imenu zelenega prehoda res pripravljeni trajno žrtvovati naše gozdove.

Marija SIMON, Rogatec, je opozorila, da se vetrne elektrarne pogosto predstavljajo kot zeleni vir energije, pri tem pa se zanemarija vpliv njihove gradnje in razgradnje na okolje. Gradnja vetrnic v Rogatcu naj bi po načrtih trajala 19 mesecev, vendar bo zaradi omilitvenih ukrepov verjetno trajala več kot dve leti, kar predstavlja vsaj 10 % življenjske dobe elektrarne. V tem času bodo domačini izpostavljeni hrupu, onesnaženju zraka zaradi težke mehanizacije in prometnim obremenitvam. Poudarila je, da ne drži, da ni dokazov glede vplivov na zdravje. Obstajajo študije, med njimi Acoustics and Materials – vpliv nizkih frekvenc na žive organizme, v kateri je navedenih 57 različnih virov, vključno z raziskavami Svetovne zdravstvene organizacije, ki navajajo povezave med nizkofrekvenčnim zvokom ter srčno-žilnimi boleznimi in nevrološki težavami. Izpostavila je tudi širši družbeni nesmisel: ob vedno večjih energetskih potrebah ni resnih ukrepov za zmanjšanje oziroma bolj smotrno rabo elektrike. Namesto systemskega spodbujanja k varčevanju se vsakdanje življenje vse bolj elektrificira. Vetrna energija je zelena le toliko, kolikor piha veter – kako pridemo do izrabe te, pa ni, degradacija okolja, ki jo povzročajo taki posegi, pa je trajna.

Anton PROSEN, upokojen profesor prostorskega načrtovanja, je opozoril, da je prostorsko načrtovanje v Sloveniji po osamosvojitvi doživelo razpad – nekoč smo imeli

kakovostno zakonodajo in učinkovite strokovne službe, danes pa je načrtovanje pogosto prepuščeno nestrokovnim rešitvam. Manjka nam regionalno načrtovanje, ki je ključni most med državno regulativo in lokalnimi pobudami. Država bi morala vzpostaviti pokrajine ali vsaj prevzeti odgovornost za jasno prostorsko strategijo. Urejanje prostora bi moralo biti prednostna naloga županov, saj gre za oblikovanje življenjskega okolja. Žal prostorsko odločanje pogosto ni strokovno podprto, temveč je odvisno od parcialnih interesov in špekulacij. Urbanizem je izrazito interdisciplinarna veda, pri čemer se stopnja demokracije odraža v tem, koliko dejanskega vpliva imajo prebivalci na oblikovanje svojega bivalnega in delovnega okolja.

Dunja MAHNE, RRA Zeleni kras, je opozorila, da letos vse slovenske regije prvič pripravljajo regijske prostorske plane, ki niso usmerjeni na posamezne projekte, ampak na dolgoročno vizijo razvoja – torej na vprašanje, kakšen prostor želimo čez 15 ali 20 let. Ta prehod od projektnega načrtovanja k strateškemu razmisleku pomeni pomemben korak naprej. Regije morajo pri pripravi teh strateških dokumentov obvezno vključevati javnost. Zato je pozvala, da naj prebivalci spremljajo pripravo teh načrtov v svojih okoljih in se aktivno vključujejo. Zgodnje sodelovanje omogoča pravočasno opozarjanje na sprejemljiva območja in lokalne posebnosti. Čeprav regije še vedno delujejo kot statistične regije, saj pokrajin uradno nimamo, ti načrti pomenijo pomemben premik k večji vlogi občin oz. regij. Država z 12 regijami kot sogovornicami lažje usklajuje politike kot z 212 posameznimi občinami. Hkrati pa tudi državni resorji prepoznavajo, da regije znajo jasno izraziti svoje potrebe, pričakovanja in poglede – ne gre več samo za navodila iz Ljubljane.

V. ZAKLJUČKI POSVETA

1. Pomanjkanje dolgoročne strategije in ustreznega pravnega okvira

Energetska politika Slovenije temelji na parcialnih in premalo premišljenih odločitvah, ki niso zasidrane v dolgoročni razvojni viziji, celovitem strateškem okviru in širšem družbenem soglasju o ustrezni mešanici nizkoogljicnih virov energije (NOVE). Večji poudarek, kot to določa NEPN, bi morali dati prilagajanju podnebnim spremembam, učinkovitejši rabi energije ter optimalnejšemu usklajevanju sektorskih ciljev, zlasti na področju prometa. Vlada spodbuja hitrejše uvajanje tehnologij za OVE s t. i. »pozitivno pravno diskriminacijo«, kar se odraža v nedavno sprejeti zakonodaji, ki projekte OVE uvršča med »projekte prevladujočega javnega interesa«. To pomeni, da pravni status temelji na predpostavki, da če ni dokazano drugače, koristi teh projektov v smislu zmanjšanja emisij toplogrednih plinov in povečanja energetske varnosti prevladajo nad morebitnimi negativnimi vplivi na okolje. Ta pristop hkrati sistemsko slabša položaj lokalnih skupnosti in omejuje pravico javnosti do učinkovite participacije.

2. Zahteva po moratoriju do vzpostavitve pravnega okvira

Država mora nemudoma uvesti moratorij na umeščanje vetrnih elektrarn, dokler ne bo vzpostavljen celovit in z Ustavo skladen pravni okvir, ki bo vključeval:

- določitev minimalnih odmikov vetrnih turbin od bivališč oz. meja zazidljivih parcel,
- prenovo Uredbe o mejnih vrednostih kazalcev hrupa z upoštevanjem nizkofrekvenčnega slišnega zvoka ter neslišnega infrazvoka,
- vzpostavitev mehanizmov in pravnih sredstev za dejansko vključevanje javnosti in civilne družbe v vseh fazah postopkov.

3. Transparentno in zgodnje vključevanje javnosti

Javnost mora biti vključena že v najzgodnejših fazah – pri pripravi strateških dokumentov, presoji alternativnih rešitev in idejni zasnovi projektov. Zgolj formalno zbiranje pripomb ne zadostuje. Ključno je vzpostaviti pravočasne, odprte in strokovno vodene procese soodločanja, ki bodo zagotavljali legitimnost odločitev in zaupanje javnosti.

4. Krepitev vloge lokalnih skupnosti

Lokalne skupnosti morajo imeti enakovredno vlogo v prostorskih in okoljskih postopkih. Nujna je institucionalna in pravna podpora ter dostop do neodvisne strokovne pomoči, saj lahko le tako učinkovito zastopajo interese prebivalcev, varstva narave in okolja. Posebna pozornost mora biti namenjena zaščiti lokalnih vrednot, človekove povezanosti z življenjskim okoljem in z ustavo zagotovljenima pravicama do pitne vode in do zdravega življenjskega okolja.

5. Neprimerna območja za umeščanje vetrnih elektrarn

Projekt RES Slovenia opredeljuje samo za 80 MW neproblematičnih območij za vetrne elektrarne. Umeščanje vetrnih elektrarn se, kljub neprimernosti lokacij, že intenzivno izvaja. Uredba o DPN za vetrno elektrarno Ojstrico je sprejeta, tečejo postopki priprave DPN za vetrne elektrarne Rogatec, Paški Kozjak, Dolenja vas (Divača), Griže–Veliko Polje (Sežana) in Ilirska Bistrica. Postopki za vetrne elektrarne Zajčica, Senožeška brda, Golič, Mislinja, Plešivec in Lasina–Gradišče so v mirovanju oziroma manj aktivni. Potrebna je priprava in sprejem akcijskega programa, pri čemer pa mora Vlada, namesto da bi hitela z določanjem potencialno prednostnih območij za umeščanje vetrnih proizvodnih (in fotonapetostnih) naprav, upoštevati okoljska, prostorska in družbena merila ter zagotoviti izpolnitev zahtev glede minimalnih odmikov vetrnih turbin do bivališč, prenove uredbe o mejnih vrednostih kazalcev hrupa in vzpostavitve mehanizmov za učinkovito vključevanje javnosti in civilne družbe v postopke.

6. Uveljavitev načela previdnosti

Sklicevanje na pomanjkljivost dokazov o škodljivih učinkih vetrnih elektrarn ne pomeni, da ti negativni vplivi ne obstajajo. Analize znanstvenih raziskav, kljub njihovim protislovnim izsledkom, kažejo, da škodljivih vplivov hrupa vetrnih elektrarn na počutje in zdravje ni mogoče zanikati. V skladu z načelom previdnosti mora dokazno breme, da vetrne elektrarne ne povzročajo škodljivih vplivov na počutje in zdravje ljudi ter okolje, nositi investitor. Projekti se zato ne bi smeli izvajati, dokler niso na voljo zanesljivi dokazi, da ne povzročajo škodljivih vplivov.

7. Neodvisnost okoljskih presoj

Okoljske presoje, ki jih naročajo in financirajo investitorji sami, pogosto niso nepristranske. Poročila sicer navzven obravnavajo vse ključne vidike, vendar minimizirajo ali negirajo negativne vplive. Nujna je vzpostavitev sistema neodvisnega financiranja presoj, ki bo zagotovil strokovno nepristranskost, preglednost in zaupanje javnosti. Treba je vzpostaviti sistem izvajanja neodvisnih presoj, od katerih izvajalci ne bodo neposredno finančno odvisni in bo zagotovil strokovno nepristranskost, preglednost in transparentnost.

8. Celovita presoja trajnosti

Trajnostni razvoj pomeni upoštevanje celotnega življenjskega cikla tehnologije – od posegov v prostor in proizvodnje naprav do njihove razgradnje. Umeščanje vetrnih elektrarn ne sme potekati na račun degradacije (razpršenih) naselij, gozdov,

kmetijskih zemljišč, uničevanja biotske raznovrstnosti, prostoživečih živali in njihovih habitatov ter ogrožanja zavarovanih območij, kot je Natura 2000.

9. Zaščita kmetijskih zemljišč in prehranske varnosti

Kmetijska zemljišča so neprecenljiv in neodtujljiv vir ter temelj prehranske varnosti. V razmerah vse pogostejših geopolitičnih kriz in vremenskih ujm mora njihovo varovanje postati eno od ključnih in temeljnih vodil pri umeščanju energetskih objektov v prostor.

10. Posodobitev uredbe o hrupu

Uredba o mejnih vrednostih kazalcev hrupa iz leta 2018 je bila z odločbo Ustavnega sodišča razglašena za protiustavno. Vetrne elektrarne obravnava enako kot industrijske vire hrupa. Predpisane mejne vrednosti (58 dB) bistveno presegajo priporočila Svetovne zdravstvene organizacije (45 dB), kar pomeni do 20-krat višjo zvočno obremenitev. Uredbo je nujno prenoviti, pri tem pa upoštevati specifične značilnosti vetrnih elektrarn – amplitudno modulacijo, vpliv nizkofrekvenčnega zvoka in infrazvoka.

11. Ekonomska upravičenost OVE

Čeprav sta veter in sonce brezplačna vira, celotni proces njune izrabe za proizvodnjo električne energije NI »zelen in čist« ter vključuje visoke sistemske stroške – vplive na elektroenergetsko omrežje, obremenitve in onesnaževanje okolja ter višjo končno ceno elektrike. Države z visokim deležem OVE pogosto beležijo višje cene električne energije za gospodinjstva in gospodarstvo. Ti stroški morajo biti sestavni del celovite presoje učinkovitosti in ekonomske upravičenosti rabe OVE.

12. Odgovornost investitorjev za dolgoročne vplive

Investitorji morajo prevzeti dolgoročno odgovornost za varnostna tveganja svojih projektov. Vzpostaviti je treba zavezujoče pravne mehanizme, ki bodo zagotovili, da investitor nosi odgovornost za vse posledice in nastalo škodo za okolje, zdravje ljudi in kakovost bivanja. Prav tako mora biti investitor zavezan k obvezni demontaži naprav po prenehanju obratovanja ter odstranitvi in odvozu opreme na za to predvideno deponijo.

13. Razvojna alternativa Sloveniji

Slovenija ima edinstveno priložnost, da ohranjeno naravo in kulturno krajino prepozna kot svojo strateško prednost. Namesto poseganja v prostor z velikimi vetrnimi »parki«, ki so dejansko industrijske cone, lahko k uresničevanju evropskih podnebnih in energetskih ciljev prispeva s trajnostno rabo virov, varstvom biotske raznovrstnosti in razvojem lokalno prilagojenih rešitev. Ob tem naj države z večjim vetrnim in prostorskim potencialom, bolj primernim za postavitev vetrnih elektrarn, prevzamejo izkoriščanje vetrnih kapacitet.

Marko Lotrič
predsednik